

Zróżnicowanie sytuacji finansowo-dochodowej gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej w wybranych typach rolniczych¹

Wstęp

Kolejne rozszerzenia Unii Europejskiej (UE) o nowe kraje członkowskie powodują zwiększenie zasięgu terytorialnego, a co za tym idzie zróżnicowania unijnego rolnictwa. Obecny stan rolnictwa w poszczególnych krajach wynika z zasłóści historycznych, będących skutkiem, przebiegających odmiennie we wschodniej i zachodniej części Europy, przemian strukturalnych [Poczta i in. 2008, s. 42]. Stąd też odmiennie kształtuje się zarówno sytuacja finansowa, jak i produkcyjno-dochodowa gospodarstw rolnych w krajach członkowskich.

Sytuacja finansowo-dochodowa jest zjawiskiem złożonym, bezpośrednio niemierzalnym. Zasadne jest zatem stosowanie do jej oceny metod wielowymiarowych, dostarczających informacji pogłębiających sposób widzenia problemu oraz umożliwiających wyciąganie nowych jakościowo wniosków [Kisielińska 2003 s. 80–82]. Sytuacja finansowo-dochodowa jest zróżnicowana nie tylko terytorialnie, ale również w zależności od kierunku produkcji (typu rolniczego) [Gołaś 2009, s. 69].

Cel i metody badań

Celem niniejszej pracy było przedstawienie zróżnicowania sytuacji finansowo-dochodowej gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej w wybranych typach rolniczych. Sytuacja ta została określona przez dwojakiego rodzaju wskaźniki: zaliczane do tradycyjnej finansowej analizy wskaźnikowej oraz charakteryzujące sytuację produkcyjno-dochodową.

¹ Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2008–2010 jako projekt badawczy.

Badania realizowano na podstawie informacji z bazy danych FADN (Farm Accountancy Data Network) dla trzech wybranych typów rolniczych o odmiennym charakterze produkcji: upraw polowych, krów mlecznych, zwierząt ziarnożernych – dane dotyczyły 2007 roku. Analizą objęto kraje członkowskie UE z wyłączeniem Cypru, Luksemburga i Malty (z uwagi na marginalne znaczenie rolnictwa w gospodarce tych krajów) oraz tych, dla których liczba gospodarstw danego typu w próbie wynosiła mniej niż 15².

Dla realizacji założonego celu skonstruowano dwie cechy syntetyczne. Uzyskane wartości syntetycznych mierników, obrazujące sytuację finansową i produkcyjno-dochodową przeciętnego gospodarstwa danego typu w poszczególnych krajach, uporządkowano liniowo i na tej podstawie wyznaczono jednorodne klasy typologiczne.

Dla powstałych klas obliczono średnie (ważone liczbą gospodarstw w polu obserwacji FADN) wartości cech prostych.

Wyboru cech diagnostycznych do budowy mierników dokonano uwzględniając przesłanki merytoryczne i statystyczne – analizę elementów diagonalnych macierzy odwrotnej do macierzy korelacji³. Na podstawie opisanej powyżej weryfikacji do konstrukcji miernika określającego sytuację finansową wybrano następujące cechy proste⁴:

- wskaźnik struktury zadłużenia (%) – relacja zobowiązań krótkoterminowych (SE495) do zobowiązań ogółem (SE485⁵);
 - wskaźnik udziału kapitału stałego (%) – relacja kapitału stałego (SE501 + SE490) do pasywów ogółem (SE436);
 - wskaźnik sfinansowania majątku trwałego (%) – relacja kapitału stałego (SE501 + SE490) do aktywów trwałych (SE441);
 - wskaźnik płynności bieżącej – relacja aktywów obrotowych (SE465) do zobowiązań krótkoterminowych (SE495);
 - wskaźnik opłacalności (%) – relacja produkcji (SE131) do kosztów (SE270);
 - wskaźnik produktywności środków obrotowych – relacja produkcji (SE131) do średniego stanu środków obrotowych (SE465)⁶;
- natomiast do konstrukcji miernika sytuacji produkcyjno-dochodowej zastosowano:

² Zgodnie z zasadą tajemności nie publikuje się uśrednionych wyników, jeśli w próbie znajduje się mniej niż 15 gospodarstw [Goraj i in. 2004, s. 22].

³ Wybrano cechy, dla których wartości te nie przekraczały 10.

⁴ Dla większej porównywalności w konstrukcji cech diagnostycznych dla poszczególnych typów rolniczych posłużono się zbliżonym zestawem cech diagnostycznych.

⁵ W nawiasach podano symbole zmiennych z bazy danych FADN.

⁶ Formuły wskaźników przyjęto za [Goraj, Mańko 2009, s.169–197].

- wydajność pracy (tys. euro/AWU⁷) – mierzona wartością dodaną netto na pełnozatrudnionego (SE425);
- dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (tys. euro) – SE420;
- produkcję (tys. euro) – SE131;
- produktywność ziemi (tys. euro/ha) – relacja produkcji (SE420) do powierzchni użytków rolnych (SE025)⁸;
- dochód na krowę (tys. euro/DJP) – relacja dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego do liczby krów mlecznych (SE085)⁹.

Następnie określono charakter cech prostych: wskaźnik struktury zadłużenia uznano za destymulantę, wskaźnik płynności bieżącej – za nominantę¹⁰, a pozostałe cechy określono jako stymulanty.

Wartości mierników syntetycznych dla przeciętnego gospodarstwa rolnego w danym kraju UE wyznaczono metodą bezwzorcową. W obu typologiach na podstawie otrzymanych wartości badaną zbiorowość podzielono na cztery klasy typologiczne, które wyznaczono następująco:

- klasa I: $\tilde{q}_i \geq \bar{q} + s_q$
- klasa II: $\bar{q} + s_q > \tilde{q}_i \geq \bar{q}$
- klasa III: $\bar{q} > \tilde{q}_i \geq \bar{q} - s_q$
- klasa IV: $\tilde{q}_i < \bar{q} - s_q$

gdzie: \bar{q} – średnia arytmetyczna, s_q – odchylenie standardowe [Wysocki, Lira 2005, s. 179]¹¹.

Wartościom obu mierników nadano rangi¹², a następnie je zsumowano, szeregując w ten sposób gospodarstwa w poszczególnych państwach według ich sytuacji finansowo-dochodowej.

⁷ AWU – jednostka przeliczeniowa pracy (Annual Work Unit) = 2200 godzin/rok [Wyniki standardowe... 2009, s. 4, 15].

⁸ Cecha uwzględniona tylko w typie uprawy polowe.

⁹ Cecha uwzględniona tylko w typie krowy mleczne.

¹⁰ Ze względu na specyfikę rolnictwa nie uwzględniono tradycyjnie przyjmowanych wielkości normatywnych wskaźnika płynności (1,2–2,0, według niektórych autorów 1,5–2,0) [Sierpińska, Jachna, 2004, s. 147]. Przedział ten wyznaczono metodą eksperycką na podstawie wartości omawianego wskaźnika w 12 krajów UE, w których wydajność pracy w przeciętnym gospodarstwie z próby FADN jest najwyższa (kwartył górny): dla upraw polowych – 2,80–5,73, dla krów mlecznych – 1,45–19,49, dla zwierząt ziarnożernych – 1,45–11,53.

¹¹ Klasa I oznacza najlepszą sytuację finansową, klasa IV – najgorszą.

¹² Rangi powiązane.

Wyniki badań

Klasyfikację gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej ze względu na sytuację finansową i produkcyjno-dochodową dla wybranych typów rolniczych przedstawiono w tabeli 1.

W typie uprawy polowe w odniesieniu do sytuacji finansowej nie zaobserwowano wyraźnych zależności między wartościami cech prostych a kolejnymi grupami typologicznymi. Udział zobowiązań krótkoterminowych w zobowiązaniach ogółem wahał się od ponad 22 do niespełna 40%. Mniejszym zróżnicowaniem cechował się wskaźnik udziału kapitału stałego, wynoszący od około 94 do 99%. Wskaźnik sfinansowania majątku trwałego wyniósł ponad 143% w klasie III. Gospodarstwa z pozostałych klas także finansowały aktywa obrotowe częściowo kapitałem stałym, ale w mniejszym stopniu. Płynność bieżąca osiągnęła najkorzystniejsze, choć przekraczające normy¹³, wartości w grupach I i II (odpowiednio 15,46 i 10,28). Najwyższą opłacalnością charakteryzowały się podmioty z klasy III (ponad 148%) – była to wartość o prawie 27 punktów procentowych wyższa od najniższej, zanotowanej w klasie IV. Największą sprawnością gospodarowania środkami obrotowymi wykazały się gospodarstwa z grupy II, w której produktywność tych środków wyniosła 2,62, dla pozostałych grup wartość tego wskaźnika wahała się od 0,72 do 1,83 (tab. 2).

Analizując sytuację produkcyjno-dochodową w omawianym typie, należy zauważyć, że wartości wszystkich cech prostych były coraz niższe, a więc mniej korzystne¹⁴ w kolejnych klasach typologicznych. W I klasie wartość dodana netto na pełnozatrudnionego wyniosła ponad 54 tys. euro, dochód – 65 tys. euro na gospodarstwo, wartość produkcji – 246 tys. euro, a produktywność ziemi – prawie 2 tys. euro na ha. W klasie IV wartości te były (poza ostatnim wskaźnikiem) kilkunastokrotnie niższe (tab. 3).

Najlepszą sytuacją mierzoną zarówno wskaźnikami typowo finansowymi, jak i produkcyjno-dochodowymi w typie uprawy polowe cechowały się gospodarstwa z Belgii, którą zaliczono w obu typologiach do klasy I. Podobnie korzystną sytuację odnotowano w jednostkach z Niemiec i Holandii (które znalazły się w II klasie pod względem sytuacji finansowej, a w I – ze względu na sytuację produkcyjno-dochodową) oraz Irlandii (odpowiednio I i II klasa). Wyraźnie gorszą sytuacją charakteryzowały się natomiast przeciętne gospodarstwa z Li-

¹³ Wskaźniki płynności w rolnictwie osiągają wartości wyższe niż w innych sektorach gospodarki. Przyczyną tego jest specyfika majątkowo-kapitałowa, wynikająca „nie tyle z wysokiego udziału aktywów obrotowych w sumie bilansowej, ile z generalnie mniejszej rangi zobowiązań bieżących, których udział w kapitale jest wyraźnie mniejszy aniżeli w innych sektorach gospodarki” [Bieniasz, Gołaś 2008, s. 44].

¹⁴ W tej analizie wykorzystano wyłącznie stymulanty.

Tabela 1
 Klasyfikacja gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej ze względu na sytuację finansową i produkcyjno-dochodową według typów rolniczych

Wyszczególnienie	Uprawy polowe		Krowy mleczne		Zwierzęta ziarnożerne	
	wskaźniki finansowe	wskaźniki produkcyjno-dochodowe	wskaźniki finansowe	wskaźniki produkcyjno-dochodowe	wskaźniki finansowe	wskaźniki produkcyjno-dochodowe
Grupa I	Irlandia, Belgia, Litwa	Holandia, Wielka Brytania, Belgia, Niemcy	Belgia, Słowenia, Bułgaria, Finlandia	Dania, Holandia, Belgia, Włochy, Wielka Brytania	Belgia, Portugalia, Finlandia, Włochy	Włochy, Wielka Brytania, Łotwa
Grupa II	Bułgaria, Polska, Niemcy, Grecja, Estonia, Holandia, Francja, Czechy, Węgry, Łotwa, Szwecja	Irlandia, Francja, Dania, Słowacja, Czechy, Szwecja, Austria	Irlandia, Włochy, Hiszpania, Łotwa, Litwa, Polska, Dania, Portugalia	Niemcy, Hiszpania, Irlandia, Austria, Finlandia, Szwecja	Hiszpania, Polska, Rumunia, Dania, Austria	Dania, Szwecja, Finlandia, Belgia
Grupa III	Dania, Wielka Brytania, Hiszpania, Słowenia, Portugalia, Słowacja	Włochy, Finlandia, Hiszpania, Estonia, Grecja, Węgry, Litwa, Łotwa, Polska	Austria, Słowacja, Holandia, Szwecja, Rumunia, Niemcy, Estonia, Francja, Czechy	Francja, Czechy, Estonia, Portugalia, Węgry, Litwa, Polska, Łotwa, Słowacja	Szwecja, Holandia, Wielka Brytania, Bułgaria, Czechy, Niemcy	Czechy, Francja, Holandia, Hiszpania, Austria, Niemcy, Portugalia, Węgry
Grupa IV	Włochy, Austria, Rumunia, Finlandia	Słowenia, Portugalia, Bułgaria, Rumunia	Wielka Brytania, Węgry	Słowenia, Rumunia, Bułgaria	Francja, Łotwa, Węgry	Polska, Rumunia, Bułgaria

Źródło: Obliczenia własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database.cfm>.

twy i Bułgarii, w których wprowadzie osiągnano wysoką efektywność finansową (odpowiednio I i II grupa), nie przekładała się ona jednak na wysoką efektywność dochodową (III i IV grupa). Z kolei stosunkowo niska sprawność finansowa podmiotów z Wielkiej Brytanii i Austrii (odpowiednio III i IV klasa) nie przeszkadzała im osiągać bardzo wysokie dochody (pod tym względem kraje te uplasowały się o dwie klasy wyżej). Zdecydowanie najgorzej przedstawiała się sytuacja gospodarstw z Rumunii, którą w obu typologiach zaliczono do grupy IV (tab. 1).

W typie krowy mleczne zauważono zależność między wartościami wskaźników finansowych a kolejnymi grupami typologicznymi. I tak, wskaźnik struktury zadłużenia zwiększał się od niespełna 17% w klasie I do nieco ponad 50% w klasie IV. Z kolei relacje kapitału stałego do aktywów ogółem i aktywów trwa-

Tabela 2

Wartości wskaźników finansowych* dla grup typologicznych według typów rolniczych

Wyszczególnienie	wskaźnik struktury zadłużenia (%)	wskaźnik udziału kapitału stałego (%)	wskaźnik sfinansowania majątku trwałego (%)	wskaźnik płynności bieżącej	wskaźnik opłacalności (%)	wskaźnik produktywności środków obrotowych
Uprawy polowe						
Grupa I	32,20	94,18	135,21	15,46	139,19	1,83
Grupa II	39,71	94,20	123,16	10,28	123,28	2,62
Grupa III	22,48	98,80	143,29	112,26	148,03	0,72
Grupa IV	30,54	99,00	120,98	21,68	121,37	1,45
Krowy mleczne						
Grupa I	16,73	98,71	127,37	25,34	x	2,42
Grupa II	18,34	98,19	122,90	77,22	x	1,76
Grupa III	43,47	95,38	115,86	4,37	x	2,08
Grupa IV	50,24	91,31	106,43	1,50	x	2,44
Zwierzęta ziarnożerne						
Grupa I	4,19	99,65	x	280,22	143,57	2,48
Grupa II	29,18	95,81	x	12,52	115,15	2,05
Grupa III	35,54	89,74	x	2,42	95,26	2,23
Grupa IV	47,55	74,42	x	1,61	100,83	2,37

*Średnia ważona liczbą gospodarstw w polu obserwacji, x – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database.cfm>.

łych wykazywały tendencję malejącą (odpowiednio od 98,71 do 91,31% i od 127,37 do 106,43%). Odwrotnie niż w typie uprawy polowe, płynność bieżąca najkorzystniej ukształtowała się w dwóch ostatnich grupach typologicznych. Produktywność środków obrotowych wahała się od 1,76 do 2,44 (tab. 2).

W odniesieniu do sytuacji produkcyjno-dochodowej klasa I charakteryzowała się najwyższą wartością produkcji (prawie 252 tys. euro), najwyższym dochodem z rodzinnego gospodarstwa rolnego (ponad 72 tys. euro) i najwyższą wydajnością pracy (około 54,5 tys. euro na pełnozatrudnionego). Wartości wymienionych powyżej cech były niższe w każdej kolejnej klasie i w grupie IV osiągnęły odpowiednio następujący poziom: niespełna 11,5 tys. euro, ponad 5 tys. euro oraz zaledwie 3 tys. euro na pełnozatrudnionego (tab. 3).

Tabela 3

Wartości wskaźników produkcyjno-dochodowych* dla grup typologicznych według typów rolniczych

Wyszczególnienie	Wydajność pracy (tys. euro/ /AWU)	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (tys. euro)	Produkcja (tys. euro)	Produktywność ziemi (tys. euro/ha)	Dochód na krowę (tys. euro/DJP)
Uprawy polowe					
Grupa I	54,25	65,09	246,09	1,98	x
Grupa II	46,37	44,49	146,00	1,50	x
Grupa III	18,49	18,51	35,73	1,46	x
Grupa IV	3,23	3,60	13,99	0,73	x
Krowy mleczne					
Grupa I	54,66	72,58	251,91	x	1,12
Grupa II	36,75	49,74	136,03	x	1,35
Grupa III	15,46	22,40	72,83	x	0,91
Grupa IV	3,08	5,11	11,47	x	0,90
Zwierzęta ziarnożerne					
Grupa I	66,17	183,73	576,72	x	x
Grupa II	31,80	-17,61	485,66	x	x
Grupa III	19,36	11,94	271,25	x	x
Grupa IV	6,97	9,68	51,03	x	x

*Średnia ważona liczbą gospodarstw w polu obserwacji, x – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database.cfm>.

Podobnie jak w typie uprawy polowe, w obu typologiach w I klasie znalazły się wyłącznie gospodarstwa z Belgii. Do grupy jednostek o wysokiej efektywności zarówno finansowej, jak i dochodowej zaliczono także gospodarstwa z Finlandii (odpowiednio I i II klasa) oraz Danii i Włoch (II i I klasa). Warto zwrócić uwagę na skrajne pozycje podmiotów z Wielkiej Brytanii, Słowenii i Bułgarii w przeprowadzonych klasyfikacjach – w przypadku pierwszego z tych krajów gospodarstwa funkcjonowały w warunkach wysokiego zadłużenia krótkoterminowego, które nie przełożyło się jednak negatywnie na osiągane przez nie dochody. Z kolei gospodarstwa słoweńskie i bułgarskie, pomimo bardzo korzystnych wskaźników finansowych, nie uzyskiwały wysokich dochodów. Jednostki z Węgier i Rumunii cechowały się natomiast nie tylko niewielką skalą produkcji i niskim dochodem, ale również niekorzystnymi wskaźnikami finansowymi. Sytuację gospodarstw typu krowy mleczne w tych krajach można zatem uznać za najgorszą (tab. 1).

W gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierząt ziarnożernych, zarówno w odniesieniu do sytuacji finansowej, jak i produkcyjno-dochodowej, zaobserwowano podobne zależności jak w jednostkach typu krowy mleczne. Wskaźnik struktury zadłużenia wzrastał w kolejnych grupach typologicznych (od ponad 4 do niespełna 48%), a udział kapitału stałego w pasywach oraz płynność bieżąca malały (odpowiednio od 99,65 do 74,42% i od 280,22 do 1,61). Opłacalność wahała się od około 95 do ponad 143%. Najbardziej efektywnie środkami obrotowymi gospodarowały podmioty z klasy I (ich produktywność wyniosła 2,48) (tab. 2).

W odniesieniu do sytuacji produkcyjno-dochodowej gospodarstw omawianego typu zaobserwowano wzrost skali produkcji oraz wydajności pracy w kolejnych grupach typologicznych. Wyjątek stanowiła średnia wartość dochodu przeciętnego gospodarstwa w klasie II, która była ujemna¹⁵.

W najlepszej kondycji finansowej znajdowały się gospodarstwa z Włoch. Korzystną sytuację odnotowano także w podmiotach z Belgii i Finlandii (I klasa ze względu na sytuację finansową i II ze względu na dochodową). Warto podkreślić, że gospodarstwa z Wielkiej Brytanii (podobnie jak w typie krowy mleczne) oraz z Łotwy, pomimo niezadowalających wskaźników finansowych, osiągały wysokie wyniki produkcyjno-dochodowe. Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku jednostek z Portugalii. Najniżej w typologii znalazły się gospodarstwa z Francji i Węgier (IV klasa pod względem sytuacji finansowej i III pod względem produkcyjno-dochodowej) oraz Bułgarii (odpowiednio III i IV klasa) (tab. 4).

¹⁵ Jedynym krajem, w którym dochód z przeciętnego gospodarstwa był ujemny była Dania – wartość ta zaważyła na średniej dla całej klasy.

Tabela 4

Uszeregowanie gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej ze względu na wartości syntetycznych mierników sytuacji finansowej i produkcyjno-dochodowej według typów rolniczych

Kraj	Uprawy polowe			Krowy mleczne			Zwierzęta ziałożerne		
	Rangi dla cech finansowo- produkcyjno- -dochodowej	Suma rang	Kraj	Rangi dla cech finansowo- produkcyjno- -dochodowej	Suma rang	Kraj	Rangi dla cech finansowo- produkcyjno- -dochodowej	Suma rang	Suma rang
Belgia	2,0	3,0	5,0	1,0	3,5	Włochy	4,0	4,5	5,0
Irlandia	1,0	5,0	6,0	6,0	3,5	Belgia	1,0	9,5	8,0
Holandia	8,0	1,0	9,0	11,5	1,0	Finlandia	3,0	12,5	9,0
Niemcy	6,0	4,0	10,0	5,0	8,0	Dania	8,0	13,0	12,0
Francja	10,0	6,0	16,0	3,5	10,5	Wielka Brytania	11,5	14,0	13,5
Wielka Brytania	16,0	2,0	18,0	7,5	7,0	Szwecja	10,0	14,5	15,0
Litwa	3,0	17,0	20,0	15,0	2,0	Portugalia	2,0	17,0	16,0
Czechy	12,5	9,0	21,5	13,5	9,0	Hiszpania	5,5	22,5	16,5
Dania	15,0	7,5	22,5	2,0	21,0	Łotwa	17,0	23,0	20,0
Szwecja	12,5	10,0	22,5	18,0	6,0	Holandia	11,5	24,0	21,0
Estonia	8,0	15,0	23,0	9,0	16,5	Austria	9,0	25,5	21,0
Polska	4,5	20,0	24,5	16,0	10,5	Czechy	13,5	26,5	21,5
Grecja	8,0	17,0	25,0	3,5	23,0	Polska	5,5	26,5	21,5
Słowacja	19,5	7,5	27,0	11,5	15,0	Rumunia	7,0	26,5	24,0
Bulgaria	4,5	23,0	27,5	22,0	5,0	Francja	16,0	27,0	25,5
Węgry	12,5	17,0	29,5	7,5	19,5	Niemcy	15,0	27,0	28,0
Hiszpania	17,5	14,0	31,5	10,0	18,0	Bulgaria	13,5	28,0	31,5
Łotwa	12,5	19,0	31,5	19,5	12,0	Węgry	18,0	31,5	33,0
Austria	21,5	11,0	32,5	13,5	19,5			33,0	
Włochy	21,5	12,5	34,0	19,5	14,0			33,5	
Finlandia	24,0	12,5	36,5	21,0	13,0			34,0	
Słowenia	17,5	21,0	38,5	17,0	22,0			39,0	
Portugalia	19,5	22,0	41,5	23,0	16,5			39,5	
Rumunia	23,0	24,0	47,0						

Źródło: Obliczenia własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database.cfm>.

Biorąc pod uwagę obie typologie łącznie, można stwierdzić, iż najbardziej efektywnie we wszystkich wybranych do badania typach rolniczych gospodarowały gospodarstwa z Belgii. W produkcji zwierzęcej dobre wskaźniki finansowo-dochodowe osiągały także podmioty z Włoch i Finlandii. Najniżej w klasyfikacji uplasowały się gospodarstwa z Rumunii, a w przypadku produkcji zwierzęcej także z Węgier (tab. 4).

Wnioski

Przeprowadzone analizy pozwalają sformułować następujące wnioski:

1. Gospodarstwa rolne w krajach UE są silnie zróżnicowane pod względem sytuacji finansowej i produkcyjno-dochodowej w poszczególnych typach rolniczych. Korzystniejszą sytuację odnotowano na ogół w krajach UE-15.
2. Uzyskanych typologii nie można uznać za ostateczne, gdyż wyniki klasyfikacji gospodarstw są w dużym stopniu uzależnione od przyjętego zestawu cech prostych.
3. Nie należy oceniać sytuacji gospodarstw rolnych wyłącznie na podstawie tradycyjnej finansowej analizy wskaźnikowej, ponieważ, jak wynika z badań, gospodarstwa o korzystnej sytuacji finansowej mogą osiągać niezadowalające wyniki dochodowe. Wyniki klasyfikacji przeprowadzonej wyłącznie na podstawie zestawu typowo finansowych wskaźników nie odzwierciedlają rzeczywistej sytuacji gospodarstw.

Literatura

- BIENIASZ A., GOŁAŚ Z.: *Płynność finansowa gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej*. Journal of Agribusiness and Rural Development, zeszyt 2 (8) 2008.
- GOŁAŚ Z.: *Analiza rentowności kapitału w rolnictwie*. Journal of Agribusiness and Rural Development, zeszyt 3 (9) 2009.
- GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z.: *Rachunkowość rolnicza*. Difin, Warszawa 2004.
- GORAJ L., MAŃKO S.: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*. Difin, Warszawa 2009.
- <http://ec.europa.eu/agriculture/trica/database/database.cfm>
- KISIELIŃSKA J.: *Wykorzystanie metod wielowymiarowej analizy danych do oceny sytuacji finansowej gospodarstw rolniczych*. Wieś i Rolnictwo, Nr 4 (121), Warszawa 2003.
- POCZTA W., SADOWSKI A., ŚREDZIŃSKA J.: *Rola gospodarstw wielkotowarowych w rolnictwie Unii Europejskiej*. Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G – Ekonomika Rolnictwa, Tom 95 Zeszyt 1, Warszawa 2008.

SIERPIŃSKA M., JACHNA T.: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.

WYSOCKI F., LIRA J.: *Statystyka opisowa*. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2005.

Diversification of UE agricultural holdings' financial and income situation in selected types of farming

Abstract

In the article UE agricultural holdings were classified by the financial, production and income situation in three selected types of farming: fieldcrops, milk, granivores. FADN database was used. To create the typological classes synthetic coefficient was used. The results from research are: agricultural holdings' financial and income situation is regionally diverse and depends on type of farming. EU-15 countries had generally better situation.

